

AMEA – müstəqil dövlətçiliyin xidmətində

II MƏQALƏ

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ölkəmizin intellektual potensialının möhkəmlənməsinə çox dəyərli töhfələr vermişdir. Bu gün də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ölkəmizin ümumi inkişafında fəal rol oynayır. Mən çox istəyirəm ki, Azərbaycan alimləri gələcəkdə də ölkəmizin hərtərəfli inkişafında daha fəal rol oynasınlar.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

Qarşıda duran vəzifələr 3 blokun işığında

I məqalədə AMEA-nın yeni nümunə kimi "bəynəlxalq əməkdaşlıq döndürücü" adlandırığımız əlaqələr şəbəkəsini yaratmasını göstərmişdik. Vurğulamışdıq ki, bu, həm ayrıca Azərbaycan miqyası üçün əhəmiyyətlidir, həm də Azərbaycan miqyasında fəaliyyətlə Türk Dövlətləri Təşkilatı miqyasında fəaliyyətin uyğunlaşdırılması baxımından xüsusi mənə kəsb edir. Bu iki aspektin kökündə bir incə nəzəri və metodoloji məsələ dayanır. Həmin məsələnin ümumi formada qoyuluşunu ifadə edən təzisi də təqdim etmişdik. Yaradıcılığın sırf idraki aspekti ilə sosial, iqtisadi, energetik, ideoloji, idarəetmə və ya hüquqi legitimlik sferaları arasında nəticəverici bağlantıları nəzəri-konseptual müstəvidə müəyyən etmək zəruridir! Bu ümumi tezisə yer almış "nəticəverici bağlantılar" ifadəsinin məzmunu qərar layihəsində əks olunmuş qarşıda duran vəzifələr bölməsində 3 blokda birləşdirilmişdir. Onlar aşağıdakılardır:

– Azərbaycançılıq ideologiyasının və multikulturalizm konsepsiyasının elmi-nəzəri əsaslarının tədqiqi və fundamental istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi, sosial proseslərə təbii ilə bağlı araşdırmalar daha da genişləndirilsin;

– ölkəmizin yeni nəsillərinin milli-mənəvi dəyərlərə bağlı və vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsi üçün Azərbaycan tarixinin, onun zəngin mədəniyyətinin, ədəbi-tarixi şəxsiyyətlərinin tədqiqi və təbliği prioritet fəaliyyət istiqamətlərindən biri hesab edilsin;

– texnoloji inkişaf, rəqəmsallaşma, kibertəhlükəsizlik, süni intellektin tətbiq edilməsi və s. kimi istiqamətlər üzrə elmi araşdırmaların daha da gücləndirilməsi, bu sahələr üzrə respublikada və xaricdə mütəxəssislərin hazırlanması üçün tədbirlər həyata keçirilsin.

Bu üç blokda cəmiyyətin elmi, texnoloji, təhlükəsizlik sferaları ilə toplumdaxili sosial-mədəni strukturlaşma (azərbaycançılıq və multikulturalizm) və cəmiyyətin inkişafında milli-mənəvi amillərin rolunun müəyyən edilməsi (yeni nəsillərinin milli-mənəvi dəyərlərə bağlı və vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsi) üzvi surətdə cəmləşmişdir. AMEA bu maraqlı nəzəri yanaşmanın konkret elmi araşdırma proqramlarında reallaşmasını təmin etməlidir.

Eyni zamanda, burada iki vacib şərt nəzərə alınmalıdır. Birincisi, tədqiqatlarda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin andiçmə mərasimindəki nitqində yeni dövr üçün müəyyənləşdirdiyi prioritetlər rəhbər tutulmalıdır. İkincisi, Prezident İlham Əliyevin 3 noyabr 2023-cü il tarixli 2339 nömrəli fərmanı ilə təsdiq etdiyi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının yeni Nizamnaməsində müəyyən edildiyi kimi, AMEA "Azərbaycan Respublikasında elmin inkişafının təmin edilməsində və elm sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində iştirak edən dövlət ali elmi təşkilatı" hüquqi statusuna uyğun fəaliyyət göstərməlidir.

Deməli, müəyyən edilən hər üç blok və həm də onların qarşılıqlı əlaqəsində AMEA elmi yaradıcılığın təşkilində zərkəvi, mənəvi, mədəni, ideoloji, texnoloji, sosial aspektlərin vəhdəti üçün strateji dövlət təşkilatı kimi xüsusi məsuliyyət daşıyır. Hansı mənada "məsuliyyət" deyirik?

Məlumdur ki, AMEA Avropada fəaliyyət göstərən Açıq elm platforması ilə əməkdaşlıq edir. Bu, perspektivli platforma sayılır və orada elmi tədqiqatlar da azadlıq və sərbəstliklə yanaşı, alim məsuliyyəti məsələsi də ciddi qoyulur. Bu məsuliyyət araşdırmaçı olaraq hər bir yaradıcı insanın ölkəsi, xalqı və dünyaya qarşısında məsuliyyət daşması kimi dərk edilir. Yeni, "məsuliyyət" dedikdə hər hansı hüquqi məqam deyil, elmi tədqiqatların aparılmasında qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq öhdəliyini anlamaq nəzərdə tutulur.

AMEA rəhbərliyinin vurğulanan blokların reallaşması üçün göstərdikləri cəsarət və strateji addım buradan qaynaqlanır. AMEA real tədqiqat proqramlarında ölkənin strateji inkişafının sırf idraki (koqnitiv) aspekti ilə praktiki-təbii aspektini sintez edən modeli yaratmalıdır! Bu, mümkündürmü? Tamamilə mümkündür!

AMEA bu istiqamətdə potensial gücünü nümayiş etdirəcəkdir! Bunu qərar layihəsinin müddəalarından görmək olar. Həmin sırada rast gəlinən maraqlı bir özəllik yuxarıda vurğuladığımız Azərbaycan miqyası ilə Türk dünyası arasın-

da uyğunluq yarada biləcək araşdırma və təşviq proqramları ilə bağlıdır. Bu iki miqyasın uyğunlaşdırılması dünya səviyəsində aparıcı elmi dairələrlə əlaqə qurmağa geniş imkanlar yaradacaqdır.

Qərar layihəsində yazılmışdır: "AMEA Rəyasət Heyətinin 22 fevral 2024-cü il tarixli iclasında akademiyanın prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin "Humanitar və ictimai elmlər sahəsində ədəbi-tarixi şəxsiyyətlərin həyat və fəaliyyətlərinin tədqiq edilməsi vəziyyəti və müstəqillik dövrü Azərbaycan elminin vəzifələri" adlı məruzəsində irəli sürülən ideyalara uyğun olaraq, müxtəlif elmi-nəzəri problemlərin öyrənilməsi ilə bərabər, görkəmli tarixi şəxsiyyətlərin, elm və mədəniyyət xadimlərinin, yazıçı və şairlərin həyat və fəaliyyətlərinin, xidmətlərinin azərbaycançılıq baxımından tədqiqi, bu sahədə elmi konfransların təşkili, plan işlərinin, dissertasiya mövzularının yerinə yetirilməsi mühüm elmi istiqamətlərdən biri olaraq həyata keçirilsin".

Azərbaycanın tarixi şəxsiyyətlərinin, siyasi xadimlərinin, elm, mədəniyyət və təhsil üzrə böyük xidmətləri olan insanların, o cümlədən, böyük şair və yazıçıların azərbaycançılıq baxımından həm elmi cəhətdən araşdırılması, həm də onlarla bağlı təşviq və təbliğ xarakterli tədbirlərin keçirilməsinin mühüm vəzifə kimi qarşıya qoyulmasının aktuallığı və əhəmiyyəti nədən ibarətdir? Burada dərin və çox əhəmiyyətli incə bir məqam mövcuddur!

Məsələ ondan ibarətdir ki, Ulu öndər dəfələrlə vurğulamışdır ki, Azərbaycan xalqı zəkiddir, o, elm və təhsil üzərində özünü yaratmışdır və indi də yaradır. Azərbaycan toplum olaraq mədəniyyət əsasında özünü təşkil etmişdir, bu kökdə tərəqqidə olmuşdur və indi də olur! Azərbaycan dövlətçilik ənənəsi məhz bu amil

üzərində tarixin sınaqlarından çıxmışdır və indi də çıxmaqdadır!

Bizim dövlət və millət kimi özünü yaratmağımız, təşkilatlanmağımız, mədəniyyət məkanı kimi mövcudluğumuz xalqın ziyalılığa, mənəvi-əxlaqi dəyərlərə üstünlük verməsinə və dövlət quruculuğunda bu məqamın aparıcı müəyyənədiçi yer tutmasına söykənir. Bu isə toplum miqyasında xalqın sosial, mədəni, əxlaqi, siyasi, mənəvi, tarixi, ideoloji enerjisini vahid hədəfə fokuslaşdırmaqla "yaradıcı sinerji" yaratmaq anlamına gəlir!

Azərbaycan xalqının yaradıcı sinerjisi

"Xalqın yaradıcı sinerjisi" anlayışı abstrakt (müccərrəd) mənalı deyildir – hər bir tarixi mərhələdə konkret məzmun kəsb edir. Eyni zamanda, həmin sinerjini özündə akkumulyasiya edən (toplayan, daşıyan və bütün cəmiyyətlə paylaşan) sosial varlıqlar vardır. Onlar ziyalılar, yaradıcı adamlar, vətənpərvər şair və yazıçılardır!

Onlar filosoflar, konkret elm sahəsinin fədakar "savaşıqları"dır, onlar bəstəkarlar, musiqiçilər, özlərində indi ilə gələcəyin enerjisini daşıyan siyasi liderlər, dövlət xadimləridir.

Onlar Azərbaycan ziyalılarıdır ki, xalqı həm Türk dünyasında, həm də bütün dünyada layiqincə təmsil edirlər! Onlar "Azərbaycan" adlı müqəddəs mədəniyyət məkanının "sönməyən ocaqları"dır!

Kimlərdir? Tariximizə baxın – hər zirvədə bir "yanar ocaq", "sönməyən tonqal" görəcəksiniz! Bax, onlar Oğuz xanın, Tomrisin, Nizaminin, Nəsiminin, Füzulinin, Bəhmənyarın, Tusinin, Vaqifin, Rəsulzadənin, Cavidin, Zərdabının, Nərimanovun, Üzeyir Hacıbəyovun, Qara Qarayevin, Tofiq Quliyevin, Sabi-

rin, Vahabzadənin, Heydər Hüseynovun, Səməd Vurğunun, Lütifzadənin və adlarını saymaqla bitməyən minlərlə ruh, enerji və mədəniyyət sahiblərinin, müqəddəs şəhidlərimizin indi də yolumuza işıq saçan kimlikləridir!

Bir xalq olaraq yaşamaq istəyiriksə, bu şəxsiyyətləri yalnız yad etməməli, təkrar-təkrar öyrənməli, təşviq etməli, onları gənclərə nümunə kimi göstərməliyik. Bu yolda elmi araşdırmalar, müxtəlif yubileylər və başqa təşviq xarakterli tədbirlər arxivəcibdir! Ulu öndər Heydər Əliyev fəaliyyəti boyu məsələnin bu tərəfini daim aktuallaşdırmış və praktiki reallaşdırmışdır! Heydər Əliyevin keçirdiyi yubileylər, təşkil etdiyi tədbirlər bu anlamda strateji xarakterli olmuşdur! Tarix göstərmişdir ki, Heydər Əliyev bununla həm Azərbaycanı mədəniyyət və mədəniyyət məkanı kimi qorumuşdur, həm də yeni inkişafı motivə etmişdir!

AMEA-nın vurğuladığımız məsələni mühüm elmi işlərdən biri kimi qarşıya qoyması həmin səbəblərdən çox vacib strateji məqamdır! Yaradıcılıq və təşkilatçılıq təşəbbüskarlığının əhəmiyyəti buradan qaynaqlanır! Xalq, dövlət, millət və elm qarşısında məsuliyyət və vicdan hissi buradan güc alır!

Tanınmış və görkəmli insanlarımızın yaradıcılıqlarının araşdırılması ilə onlarla bağlı təşviqi xarakterli tədbirlərin keçirilməsinin vacib elmi vəzifə olaraq müəyyən edilməsi həm orta quruculuq sinerjisini stimullaşdırır, həm də sırf elmi xarakterli araşdırmaların dövlətçilik maraqlarına uyğun aparılmasına güc verir.

Böyük yaradıcı insanlar özlərində həm birləşdirici, həm də aydınlaşdırıcı keyfiyyətlər daşıyırlar. Bu mənada onların yaradıcılığı bir nümunə və mayıqdır! Bu işığın və nurun şəfəqlərində Azərbaycan alimləri ənənə ilə müasirliyin vəhdətində tədqiqatlar apara bilərlər! Həmin fəaliyyətin konkret elmi təşkilati aspekti isə fənlərarası kontekstdə araşdırmalar nəticəsində aydınlaşır və konkret məzmun alır. Bu proses gedir!

Əlbəttə, AMEA-nın bir baş elmi təşkilat kimi fəaliyyətini tam əhatə etmək üçün geniş araşdırma gərəkdir. Lakin bu qısa təhlil də göstərir ki, AMEA ölkə rəhbərinin elm camiasının qarşısına qoyduğu vəzifələri sırf dövlətçilik mövqeyindən Azərbaycanın tərəqqisi naminə həyata keçirməkdə israrlıdır. Bunun üçün müasir elmi yanaşmalardan və idarəetmə mexanizmlərindən, struktur islahatlarından fəal istifadə etməkdədir! Ümid edirik ki, bu yolda yeni uğurlar qazanacaqdır!

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru